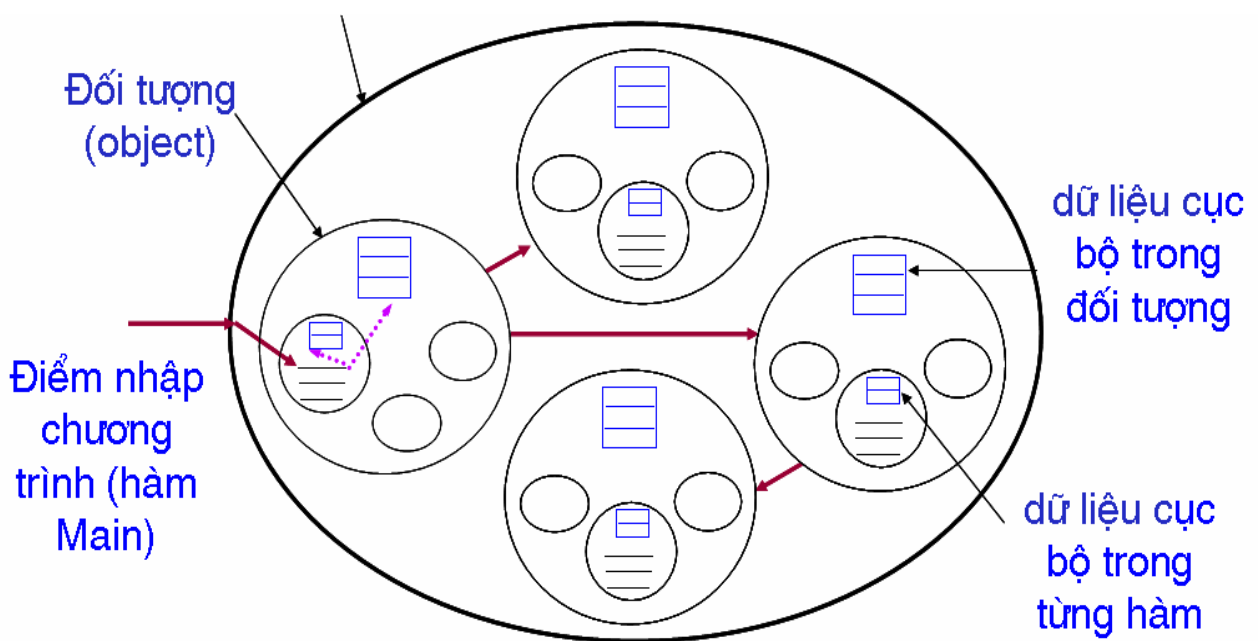

Các khái niệm chính của lập trình hướng đối tượng

2.1 Cấu trúc chương trình OOP

Chương trình = tập các đối tượng sống độc lập, tương tác nhau khi cần thiết để hoàn thành nhiệm vụ của chương trình (ứng dụng).

Cấu trúc chương trình hướng đối tượng rất thuần nhất, chỉ chứa 1 loại thành phần : đối tượng.

Các đối tượng có tính độc lập rất cao \Rightarrow quản lý, kiểm soát chương trình rất dễ (cho dù chương trình có thể rất lớn) \Rightarrow dễ nâng cấp, bảo trì.

Không thể tạo ra dữ liệu toàn cục của chương trình \Rightarrow điểm yếu nhất của chương trình cấu trúc không tồn tại nữa.

2.2 Đối tượng (Object)

Đối tượng là nguyên tử cấu thành ứng dụng.

Đối tượng bao gồm 2 loại thành phần chính yếu :

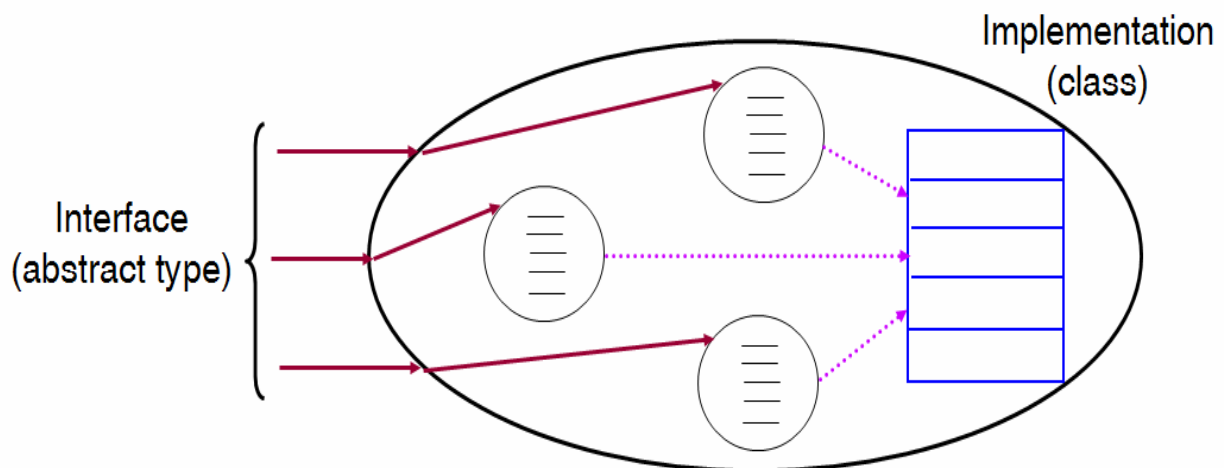
- Tập các tác vụ (operation) : mỗi tác vụ thực hiện 1 chức năng rõ ràng đơn giản nào đó.
- Tập các thuộc tính dữ liệu (attribute) : mỗi thuộc tính có kiểu dữ liệu cụ thể, và chứa 1 giá trị cụ thể thuộc kiểu tương ứng tại từng thời điểm. Các thuộc tính phục vụ cho các tác vụ và là đối tượng xử lý bởi các tác vụ.

Viết phần mềm hướng đối tượng là qui trình đặc tả các loại đối tượng cấu thành ứng dụng.

Đặc tả một loại đối tượng là đặc tả 2 góc nhìn khác nhau về đối tượng :

Góc nhìn sử dụng : dùng phát biểu interface.

Góc nhìn hiện thực cụ thể : dùng phát biểu class.

2.3 Kiểu trừu tượng (Abstract type) hay interface

Phát biểu **interface** định nghĩa thông tin sử dụng đối tượng mà bên ngoài thấy, kết hợp các thông tin này với 1 tên gọi, tên này được gọi là tên kiểu trừu tượng (Abstract type) hay ngắn gọn là **type**.

Interface là tập hợp các điểm nhập (entry) mà bên ngoài có thể giao tiếp với đối tượng. C# cho phép định nghĩa nhiều loại điểm nhập, nhưng phổ biến nhất là tác vụ chức năng (**operation**).

Ta dùng chữ ký (**signature**) để định nghĩa và phân biệt mỗi điểm nhập. Chữ ký của 1 tác vụ gồm :

- tên tác vụ (operation)
- danh sách tham số hình thức, mỗi tham số được đặc tả bởi 3 thuộc tính : tên, type và chiều di chuyển (IN, OUT, INOUT).
- đặc tả chức năng của tác vụ (thường ở dạng chú thích).

Muốn làm việc với 1 đối tượng nào đó, ta thường dùng biến đối tượng. Biến đối tượng nên được đặc tả kiểu bằng tên interface, hạn chế dùng tên class cụ thể.

Biến đối tượng là biến tham khảo, nó không chứa trực tiếp đối tượng, nó chỉ chứa các thông tin để truy xuất được đối tượng, bất chấp đối tượng đang nằm ở đâu.

Biến đối tượng thuộc kiểu interface có thể tham khảo đến nhiều đối tượng thuộc các class cụ thể khác nhau miễn sao các đối tượng này hỗ trợ được interface tương ứng.

Như vậy, nếu ta dùng đối tượng thông qua biến thuộc kiểu interface thì ta không cần biết bất kỳ thông tin hiện thực chi tiết nào về đối tượng mà mình đang dùng, nhờ vậy code ứng dụng sẽ độc lập hoàn toàn với class hiện thực của đối tượng được sử dụng trong ứng dụng.

Thí dụ interface

Thí dụ sau đây miêu tả 1 interface của đối tượng mà hỗ trợ 2 tác vụ chuẩn hóa chuỗi tiếng Việt về dạng tổ hợp và dạng sẵn. Thông qua interface, người dùng không hề thấy và biết chi tiết về hiện thực của các tác vụ, nhưng điều này không hề ngăn cản họ trong việc dùng đối tượng nào đó có interface IVietLib.

```
interface IVietLib {  
    //tác vụ chuẩn hóa chuỗi tiếng Việt về dạng tổ hợp  
    int VnPre2Comp(String src, int len, ref String dst);  
    //tác vụ chuẩn hóa chuỗi tiếng Việt về dạng dạng sẵn
```

```
int VnComp2Pre(String src, int len, ref String dst);  
}
```

2.4 Class (Implementation)

Phát biểu class định nghĩa chi tiết hiện thực đối tượng :

- định nghĩa các thuộc tính, mỗi thuộc tính được đặc tả bởi các thông tin về nó như tên nhận dạng, kiểu dữ liệu, tầm vực truy xuất,... Kiểu của thuộc tính có thể là type cổ điển (kiểu giá trị : số nguyên, thực, ký tự, chuỗi ký tự,...) hay kiểu đối tượng (kiểu tham khảo), trong trường hợp sau thuộc tính sẽ là tham khảo đến đối tượng khác. Trạng thái của đối tượng là tập giá trị của tất cả thuộc tính của đối tượng tại thời điểm tương ứng.
- 'coding' các tác vụ (miêu tả giải thuật chi tiết về hoạt động của tác vụ), các hàm nội bộ trong class và các thành phần khác.

Ngoài các thành phần chức năng, ta còn phải định nghĩa các tác vụ quản lý đối tượng như : khởi tạo trạng thái ban đầu (constructor), dọn dẹp các phần tử liên quan đến đối tượng khi đối tượng bị xóa (destructor).

Thí dụ về class

Thí dụ sau đây miêu tả 1 class hiện thực interface IVietLib :

```
class MyVietLib : IVietLib {  
    //định nghĩa các thuộc tính cần dùng cho 2 tác vụ  
    ...  
    //định nghĩa 2 tác vụ quản lý đối tượng  
    MyVietLib() {...}  
    ~MyVietLib() {...}  
    //định nghĩa thuật giải tác vụ chuẩn hóa chuỗi tiếng Việt về dạng tổ hợp  
    int VnPre2Comp(String src, int len, ref String dst) {...}  
    //định nghĩa thuật giải tác vụ chuẩn hóa chuỗi tiếng Việt về dạng dạng  
    sẵn
```

```
int VnComp2Pre(String src, int len, ref String dst) {...}  
}
```

2.5 Tính bao đóng (encapsulation)

Bao đóng : che dấu mọi chi tiết hiện thực của đối tượng, không cho bên ngoài thấy và truy xuất \Rightarrow tạo độ độc lập cao giữa các đối tượng (tính nối ghép – coupling – hay phụ thuộc giữa các đối tượng rất thấp), nhờ vậy việc quản lý, hiệu chỉnh và nâng cấp từng thành phần phần mềm dễ dàng, không ảnh hưởng đến các thành phần khác.

- che dấu các thuộc tính dữ liệu : nếu cần cho phép bên ngoài truy xuất 1 thuộc tính vật lý, ta tạo 1 thuộc tính luận lý (2 tác vụ get/set tương ứng) để giám sát và kiểm soát việc truy xuất.
- che dấu chi tiết hiện thực các tác vụ.
- che dấu các local function và sự hiện thực của chúng.

C# cung cấp các từ khóa private, protected, internal, public (chương 3) để xác định tầm vực truy xuất từng thành phần của class.

2.6 Tính thừa kế (inheritance)

Tính thừa kế cho phép giảm nhẹ công sức định nghĩa interface/class : ta có thể định nghĩa các interface/class không phải từ đầu mà bằng cách kế thừa interface/class có sẵn nhưng gần giống với mình :

- Miêu tả tên cha : mọi thành phần của cha trở thành của mình.
- override 1 số method của class cha, kết quả override chỉ tác dụng trên đối tượng của class con.
- định nghĩa thêm các chi tiết mới (thường khá ít).

Đa thừa kế hay đơn thừa kế. C# cho phép đa thừa kế interface (đa hiện thực), nhưng chỉ hỗ trợ đơn thừa kế class.

Thừa kế tạo ra mối quan hệ cha/con : phần tử đã có là cha, phần tử thừa kế cha được gọi là con. Cha/con có thể là trực tiếp hay gián tiếp.

Với các tính chất về thừa kế như slide trước, ta rút ra được 1 số ý tưởng :

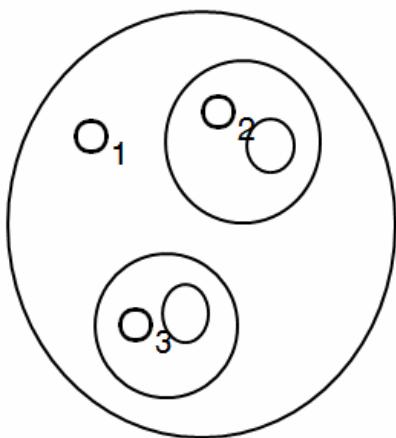
- Đối tượng của class con luôn lớn hay ít nhất bằng đối tượng class cha (theo góc nhìn người dùng).
- Và như thế, đối tượng class con hoàn toàn có thể đóng vai trò của đối tượng class cha và thay thế đối tượng class cha khi cần thiết, nhưng ngược lại thường không được.

2.7 Tính bao gộp (aggregation)

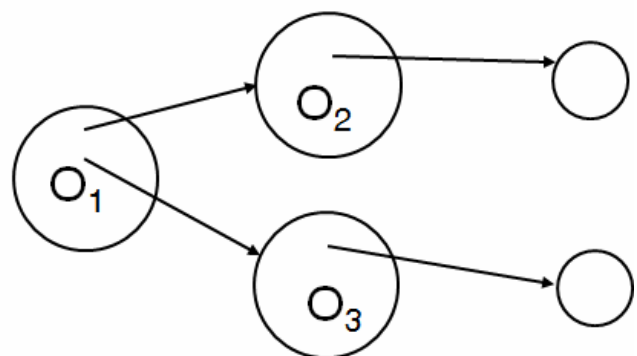
1 đối tượng có thể chứa nhiều đối tượng khác \Rightarrow tạo nên mối quan hệ bao gộp 1 cách đệ quy giữa các đối tượng. Thí dụ đối tượng quốc gia chứa nhiều đối tượng tỉnh, đối tượng tỉnh chứa nhiều đối tượng quận/huyện,...

Có 2 góc nhìn về tính bao gộp : ngữ nghĩa & hiện thực.

Góc nhìn ngữ nghĩa

Góc nhìn hiện thực

Ví dụ về bao gộp

//định nghĩa class miêu tả đối tượng đồ họa cơ bản

abstract class Geometry {

// abstract base class

```
public abstract void Draw (Graphics g); // abstract operation
protected int xPos, yPos;
protected COLORREF color;
};
```

//định nghĩa class đồ họa phức hợp = tập các đối tượng đồ họa đã có

```
class GeoGroup : Geometry {
    public override void Draw (Graphics g) {...} ; // override
    private Geometry [] objList; //danh sách các đối tượng thành phần;
    int count; //số lượng các đối tượng thành phần
};
```

2.8 Thông điệp (Message), đa xạ (Polymorphism)

Thông điệp là phương tiện giao tiếp (hay tương tác) duy nhất giữa các đối tượng, nó cho phép gọi 1 tác vụ chức năng của 1 đối tượng từ 1 tham khảo đến đối tượng.

Thông điệp bao gồm 3 thành phần :

- tham khảo đến đối tượng cần nhờ.
- tên tác vụ muốn gọi.
- danh sách tham số thực cần truyền cho (hay nhận về từ) tác vụ.

```
public override void Draw (Graphics g) {
    for (int i=0; i < count; i++)
        objList[i].Draw(g);    //gửi thông điệp nhờ đối tượng objList[i]
                                // tự hiển thị mình lên đối tượng vẽ g
}
```

Xét đoạn lệnh sau :

```
C1 obj = new C1();
obj.func(); //lần 1
obj = new C2();
```

`obj.func(); //lần 2`

Lệnh gọi thông điệp `obj.func()` kích hoạt tác vụ `func()` của class C1 hay tác vụ `func()` của class C2 ?

- 1. Dùng kỹ thuật xác định hàm và liên kết tĩnh :** Dựa vào thông tin tại thời điểm dịch, biến `obj` thuộc kiểu C1 và máy dịch lời gọi thông điệp `obj.func()` thành lời gọi hàm `C1_func()`. Như vậy mỗi khi máy chạy lệnh này, hàm `C1_func()` sẽ chạy, bất chấp tại thời điểm chạy, `obj` đang tham khảo đối tượng của class khác (C2). **Điều này không đúng với ý muốn người lập trình.**
- 2. Dùng kỹ thuật xác định hàm và liên kết động :** Lệnh gọi thông điệp `obj.func()` không được dịch ra 1 lời gọi hàm nào cả mà được dịch thành đoạn lệnh máy với chức năng sau : xác định biến `obj` đang tham khảo đến đối tượng nào, thuộc class nào, rồi gọi hàm `func()` của class đó chạy. Như vậy, nếu `obj` đang tham khảo đối tượng thuộc class C1 thì hàm `C1_func()` sẽ được gọi, còn nếu `obj` đang tham khảo đối tượng thuộc class C2 thì hàm `C2_func()` sẽ được gọi. Ta nói lời gọi thông điệp `obj.func()` có tính đa xạ. **Điều này giải quyết đúng ý muốn người lập trình.**

Tính đa xạ : cùng 1 lệnh gọi thông điệp đến đối tượng thông qua cùng 1 tham khảo nhưng ở vị trí/thời điểm khác nhau có thể kích hoạt việc thực thi tác vụ khác nhau của các đối tượng khác nhau.

Kiểm tra kiểu (type check)

Khi lập trình, ta thường phạm nhiều lỗi : lỗi về từ vựng, cú pháp, lỗi về thuật giải... Trong các lỗi thì lỗi về việc gán dữ liệu khác kiểu thường xảy ra nhất.

Để phát hiện triệt để và sớm nhất các lỗi sai về kiểu, máy sẽ dùng cơ chế kiểm tra kiểu chặt và sớm tại thời điểm dịch.

Trong lúc dịch, bất kỳ hoạt động gán dữ liệu nào (lệnh gán, truyền tham số) đều được kiểm tra kỹ lưỡng, nếu dữ liệu và biến lưu trữ không "tương thích" thì báo sai.

Tiêu chí không "tương thích" là gì ?

- dùng kỹ thuật so trùng tên kiểu : tên kiểu không trùng nhau là không tương thích.
- dùng mối quan hệ 'conformity' (tương thích tổng quát). Kiểu A 'conformity' với kiểu B nếu A cung cấp mọi tác vụ mà B có, từng tác vụ của A cung cấp tương thích với tác vụ tương ứng của B. Nói nôm na A lớn hơn hay bằng B thì A 'conformity' với B.

Như vậy, quan hệ so trùng hay quan hệ con/cha (sub/super) là trường hợp đặc biệt của quan hệ tương thích tổng quát.

Nhờ dùng mối quan hệ 'conformity', một biến obj thuộc kiểu C1 có thể chứa tham khảo đến nhiều đối tượng thuộc nhiều class khác nhau, miễn sao các class này tương thích với class được dùng để định nghĩa biến obj.

2.9 Tính tổng quát hóa (Generalization)

Viết phần mềm hướng đối tượng là quá trình lặp : viết phát biểu interface/class để đặc tả từng loại đối tượng cấu thành phần mềm.

Nếu số lượng class cấu thành ứng dụng quá lớn thì việc viết phần mềm sẽ khó khăn, tốn nhiều thời gian công sức hơn.

Làm sao giảm nhẹ thời gian, công sức lập trình các ứng dụng lớn ?

- sử dụng cơ chế thừa kế trong định nghĩa interface/class.
- thay vì trực tiếp viết các class cụ thể đặc tả cho các đối tượng trong phần mềm, ta chỉ viết 1 class tổng quát hóa, rồi nhờ class này sinh tự động mã nguồn các class cụ thể.

Thí dụ, thay vì phải viết n class gần giống nhau như danh sách các số nguyên, danh sách các số thực, danh sách các chuỗi, danh sách các record Sinhvien, danh sách các đối tượng đồ họa,... ta chỉ cần viết 1 class tổng quát hóa : danh sách các phần tử có kiểu hình thức T. Khi cần tạo 1 class danh sách các phần tử thuộc kiểu cụ thể nào đó, ta chỉ viết lệnh gọi class tổng quát hóa và truyền tên kiểu cụ thể của phần tử trong danh sách.

Chương 9 sẽ trình bày chi tiết về khả năng, tính chất, mức độ hỗ trợ tổng quát hóa của ngôn ngữ C#.

2.10 Kết chương

Chương này đã giới thiệu cấu trúc của chương trình hướng đối tượng, các phương tiện đặc tả đối tượng như interface, class.

Chương này cũng đã giới thiệu các tính chất liên quan đến việc đặc tả và sử dụng đối tượng như thừa kế, bao đóng, bao gộp, tổng quát hóa.

Chương này cũng đã giới thiệu phương tiện giao tiếp duy nhất giữa các đối tượng là thông điệp, nhu cầu cần phải có tính đa xạ trong việc thực hiện lệnh gọi thông điệp.